

'חתיכה הראויה להתכבד' – חלק א

מקור הדין

1. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צו עמוד ב

וכן חתיכה של נבלה, וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירין - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורות, והרוטב בנותן טעם.

2. תלמוד בבלי מסכת חולין דף ק עמוד א

וכן חתיכה של נבלה [וכו'] ותבטיל ברובא! הניחא למאן דאמר: כל שדרכו לימנות שנינו, אלא למ"ד: את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר? שאני חתיכה - הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.

3. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף עד עמוד א

מתני'. אלו אסורין ואסורין בכל שהו: יין נסך, ועבודת כוכבים, ועורות לבובין. עורות של בהמה שעקרו את ליבה בחיה כדי להקריבן לעבודה זרה, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב¹, ושעיר המשתלח, וחולין שנשחטו בעזרה - הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהוא.

גמ'. תנא מאי קחשיב? אי דבר שבמנין קחשיב, ליתני נמי חתיכות נבילה! אי איסורי הנאה קא חשיב, ליתני נמי חמץ בפסח! א"ר חייא בר אבא, ואיתימא ר' יצחק נפחא: האי תנא תרתי אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הנאה. וליתני אגוזי פרך ורימוני בדר, דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הוא! הא תנא ליה התם במשנה ערלה ג. ז. הרואי לערלה - ערלה, הראוי לכלאי הכרם - כלאי הכרם. וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח! דלכך שזמנין כוון ואיסורי הנאה מאן שמעת דא"ל שחמץ בפתא אסור בהנאה? ר"ע, הא תנא ליה התם במשנה בערלה: ר"ע מוסיף אף ככרות של בעה"ב.

הרי אלו. למעוטי מאי? למעוטי דבר שבמנין ולא איסורי הנאה; א"נ, למעוטי איסור הנאה ולא דבר שבמנין.

הקשר בין חשיבות לאיסור הנאה

4. תוספות מסכת חולין דף ק עמוד א

...וא"ל דמשמע הכא דחתיכת נבלה לא בטלה ובפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף עד.) משמע דבטלה דפריך האי תנא מאי קא חשיב אי דבר שבמנין קא חשיב ליתני נמי חתיכת נבלה ואי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח ומשני דתרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה ומפרש נמי התם דהרי אלו אסורין למעוטי דבר שבמנין ולא איסורי הנאה אי נמי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין אז מדוע כאן אינה בטלה הנבלה למרות שמותרת בהנאה

וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא איירי בהו תנא דמתניתין דהתם ולא משום דסבר דבטלי והא דקאמר למעוטי היינו למעוטי דלא חשיב להו ברישיה אבל בכל אופן יש דברים נוספים שלא בטלים רק מפאת חשיבותם.

וכה"ג יש בריש פ"ק דבבא קמא (דף ה:): דמנינא דמתניתין למעוטי דרבי חייא ודרבי חייא למעוטי דרבי אושעיא ולא משום דפליגי

אבל קשה דכי פריך התם וליתני נמי חתיכת נבלה אמאי לא משני דלא תני לה משום דכבר תנא ליה הכא במתניתין כדמשני התם אהא דפריך התם וליתני נמי אגוזי פרך ורימוני באדן ומשני הא תנא התם הראוי לערלה וכו' וי"ל דהכי פריך התם וליתני נמי חתיכת נבלה ואי משום דכבר תנא ליה הכא א"כ לא ליתני חתיכת בשר בחלב כיון דכבר אשמועינן הכא דחתיכת

איסור לא בטלה משום דהוי דבר שבמנין? ומשני דההוא תנא תרתי אית ליה חשוב ואסור בהנאה.

ולפירוש זה צריך לפרש דדבר שבמנין ולא איסור הנאה בטל לההוא תנא ולכך לא נקט אלא חתיכת בשר בחלב ופליגי אתנא דהכא.

5. רא"ש גמ' חולין פרק ז סימן לד

ורב אלפס שלא הביא זו המשנה דגיד וחתיכות נראה דסובר דחתיכת נבילה בטלה וסובר כמתניתין דמס' ע"ז דתרתי בעינן דבר שבמנין ואיסורי הנאה וכן מוכח מתוך דבריו בפ' בתרא דמסכת ע"ז.

וליתא דבכל דוכתא משמע דחתיכה הראויה להתכבד לא בטלה. ועוד הארכתי בזה בפרק בתרא דמסכת ע"ז (סימן ח):

6. הר"ן על הרי"ף עבודה זרה דף לו עמוד א

ולישנא דגמרא דהכא הכי דייק דפלוגתא היא מדאמרין האי תנא תרתי אית ליה מכלל דאיכא תנא אחרינא דלית ליה תרתי, ואפשר שזה היה דעתו של הרב אלפסי ז"ל שלא כתב אותה משנה שבפרק גיד הנשה וכתב כאן דליתיה להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח מכלל דסבירא ליה דבשאר איתיה, אבל הר"מ במז"ל פסק כאותה משנה דחתיכה ראויה להתכבד בה אינה בטלה לעולם בפרק ט"ז מה' מאכלות אסורות, וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל.

פסק הלכה

7. שולחן ערוך יורה דעה תעריבות סימן קא סעיף א

חתיכה הראויה להתכבד דינה ככריה, דאפילו באלף לא בטלה². ואפילו אם היא אסורה בהנאה אסרת בהנאה את כל התערובת. ש"ד, כיון שאם תתבטל היתה מותרת וראויה להתכבד.³

חזון דעת ביאורים א: הכרתי ופליגי (ס"ק א ד"ה והנה דעת) הביא בשם הפרי תואר ס"ק ב דאם נתערב איסור הנאה באיסור אכילה דבטל אף שהוא ראוי להתכבד, דכיון דאף אחר שתתבטל לא חזי רק לגוי, אורח גוי לא ימקרי ראוי להתכבד. וכן כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך דף ק"ד (בית ד שער א יג, ב).

8. ערוך השולחן יורה דעה סימן קא סעיף ד

ויש לנו שאלה בענין זה ולמה לנו הטעם בחתיכה שאינה בטילה מטעם ראוי להתכבד הא קיי"ל לקמן ריש סי' ק"י דדבר שבמנין לא בטיל וחתיכה גדולה ודאי הוה דבר שבמנין ואמנם לרבינו הב"י שם א"ש דבאמת פסק שם דדבר שבמנין בטל לבד שבעה דברים דחשיב שם אבל לרבינו הרמ"א שם דפסק דדבר שבמנין אינו בטל קשה

וצ"ל דגם איהו לא פסק שם רק בדבר שדרכו למנותו תמיד כמאן דאמר ביבמות⁴ [פא א] את שדרכו למנות אינו בטל כלומר שתמיד מוכרין אותו במנין אבל חתיכות לפעמים מוכרין אותן במנין ולפעמים בלא מנין כמבואר שם בגמ' וכן מבואר מלשונו שם שכתב וז"ל וי"א דכל דבר שבמנין דהיינו שדרכו למנותו תמיד אינו בטל עכ"ל ולפ"ז להפוסקים שסוברים דדבר שלפרקים מוכרין אותו במנין ולפרקים בלא מנין ג"כ אינו בטל דזהו כמאן דאמר בגמ' שם כל שדרכו למנות לא בטל כלומר שאם רק לפעמים מוכרין אותו במנין אינו בטל באמת א"צ לטעם חתיכה הראויה להתכבד.

גדר ראוייה להתכבד

9. ים של שלמה מסכת חולין פרק ז סימן נג

אלא אפי' ניטלו טלפיהם יראה להקל, שהרי מהרא"י כתב (שם) שאין רגילים אינשי יקירי למכילנהו, וכן הוא בימינו ובזמנינו, וראש של אוזא מ"כ שלא חשבינן חתיכה הראויה להתכבד, וכן נראה אף בראש של שור וכבש, שאינם חשובים ראויים להתכבד, והלשון של שור פשיטא דחשוב חתיכה הראויה להתכבד, מאברהם אבינו, שהאכיל ג' לשונות בחרדל לאורחים נכבדים (ב"מ פ"ו ע"ב), אכן ראש של עגל חשוב חתיכה הראויה להתכבד, וכן הוא במקומינו, ומצינו נמי בפ' כ"כ (שבת קי"ט ע"א) ר"ס מחריך רישא, ולכל הפחות הוא של עגל, ומדעשה לכבוד שבת. ש"מ ראויה להתכבד, וכן קבלתי.

(וראה עוד בסעיף ג תנאים בגוף החתיכה)

נר חנוכה שנתערב - דבר שנעשה חשוב

10. תוספות מסכת חולין דף ק עמוד א

שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד - וא"ת אם כן אמאי אמר בפרק הערל (יבמות פא:) דחתיכה של חטאת טמאה במאה של חטאות טהורות תעלה? וכי תימא שאני חתיכה דנבלה דראויה להתכבד לפני אורחין עובדי כוכבי' אבל של חטאת טמאה אסור בהנאה? אי אפשר לתרץ כך שהרי דהא חתיכת בשר בחלב תנן בפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף עד.) דלא בטלה אף על גב דאסור בהנאה כדקאמר התם!

ויש לומר דכל דבר הראוי להתכבד אם היה מתבטל חשיב ולא בטיל אבל בהערל (יבמות פא:) אפילו תתבטל בחטאות טהורות התם אינה ראויה אלא לכהנים ולא חשיבא דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה שכולן שוין דלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו כתיב (ויקרא ז) כלומר רגילין היו לאכול כל אחד עם חבריו שלא יבואו הקדשים לידי נותר (רא"ש). ממילא לא שייך בהם כיבוד. אבל של חטאת בשל חולין קאמר התם דלא תעלה (כי שייך בה כיבוד).

11. תרומת הדשן סימן קג

שאלה: בני אדם הדליקו בבית אחד, ונתערבה נר חנוכה אחת (שאסור בשימוש חולין כגון שכבתה תוך חצי שעה או שלא התנו עליה לכבותה) בין שתי נרות ...

תשובה: יראה דלא בטיל. אף על גב דקי"ל דכל איסורין מן התורה בדברי יבש חד בתרי בטל, ומותר בכל התערובות כולן. הכא הוה דבר שבמנין, שהרי מדליקין אותו במנין כל לילה. ודבר שבמנין אפילו שהוא איסור מדרבנן לא בטיל, כדפסק בספר התרומה אהיהא דליטרא קציעות.

וכ"ת לא מיקרי דבר שבמנין אלא דבר שמודדין אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומד, ובהכי ניכר שהוא דבר חשיב, ולכך לא בטל. אבל הני נרות נהי נמי מדליקין אותן במנין, מ"מ אם היו נמכרים מן החנות ממקום שמוכרין רוב דברים במשקל, כמו בארץ לועז, היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש, ולהכי לא הוה מדברים החשובים ובטל ברוב. והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצות שכך מצותו. נראה לומר אעפ"כ הואיל ונתערבו לאחר שהודלקו למצות, והשתא הן דברים שבמנין במלתייהו, אף על גב דלענין חול וכה"ג לא הוה דבר שבמנין, מיקרי שפיר דבר שבמנין.

וכסברא זו אשכחן אפילו לקולא בתוספות ובאשירי פ' גיד הנשה. וכן בתוספות פ' הערל /יבמות פ"א ע"ב ד"ה צב"ה/, דמקשה אהא דאמרין חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה, וא"ת אמאי חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאת טהורות בטילה? ומתריצין דשאני חתיכת קדשים דלא מיקרי ראוייה להתכבד, הואיל ואינה ראויה אלא לכהנים והם אינם

מחזיקין טובה זה לזה, דכתיב ולכל בני אהרן תהיה. ורגילין היו לאכול זה עם זה, אף על פי שהיו חולקים במשמרות כדי שלא יבאו הקדשים לידי נותר.

הא חזינן הכא דאע"ג דחתיכת חול וכה"ג הוי ראוייה להתכבד, האי דחטאת הואיל ובמלתייהו כמו שהן עתה לא חשיבי ראויין להתכבד, אזלינן בתר קולא. ולכ"ש איפכא לחומרא וק"ל.

12. שולחן ערוך אור"ח הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף א

הגה: ...אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה בשאר נרות, אפי' אחד באלף, לא בטיל דהוי דבר של מנין (ת"ה סי' ק"ג), אלא ידליק מן התערובות כל כך שבדאי נר של היתר דולק עם נר של איסור, ואז מותר להשתמש אצלן (ד"ע).

13. ט"ז אורח חיים סימן תרעג ס"ק ו

ומאוד תמהני על גברא רבה זה דכ' שלא בדקדוק אדרבה משם ראייה להיפך דכתבו שם התו' ובפ' הערל דאזלי' בתר מה שיהיה אחר הביטול מ"ה שם בפ' הערל דף פ"א בסיפא בחטאת שנתערבה בחולין לא תעלה משום דלאח' שנתבטלה ראויה להתכבד בה אבל ברישא שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאת דכי נמי תעלה אין ראוי' לכבד דלא שייך כבוד כהנים במקדש הלכך תעלה דה"ל כל שדרכו למנף' כו' עכ"ל. פי' ואנן קי"ל דוקא את שדרכו למנות בכ"מ וכאן בחנוכה אם נא' שיבטל הנ"ח ברוב של חול לא יהיה דבר שבמנין דהא בחול אין משתמשין בו במנין ודמי לרישא דאם נתערבה חתיכה טמאה בין הטהור' דשפיר בטילה כמ"ש.

אמנם נ"ל מטעם אחר דלא בטל דשם בת"ה הוה השאלה דהנרות מונחים ודולקים ונ"ח א' בין שני שמש' נתערב ובהו אני אומר שיש חילוק דאם הנ"ח קבוע במקומו נתערבו שם עמו ב' שמש' דאין בטל כיון דקי"ל דקבוע כמחצה על מחצה אבל אם הוזה הנ"ח מקביעתו ונתערב במקום אחר בין השמש' אז בטל שפיר ברוב.

גם בפיסקי רש"ל ראיתי שכ' וז"ל נראה דא"צ להוסיף נר א' לשמש כמנהג אשכנז מאחר שיש לו נר על שלחנו ותקנתם קלקלם והארכתי ומ"ה אם נתערב נ"ח בב' שמש' חד בתרי בטל עכ"ל ולא נודע לנו טעמו ולדעתי נתכוין למ"ש ומ"ש דיש קלקלה ע"י נר השמש נ"ל כוונתו דאז יהנו לאור השמש ויבוא ליהנות משאר נ"ח או אפשר שנתכוין שיהנה בתוספות אור מכה נרות חנוכה וכבר כתבתי שאין איסור מחמת זה:

ראויה להתכבד למקצת העולם

14. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן קא ס"ק א

ואמנם יש קצת חילוק בין הלשונות, כי התוס' ^א חולין ק' ע"א ד"ה שאני והרא"ש שם [חולין פ"ז סל"ד] כתבו דמש"ה טמאה בטהורה לאו ראויה להתכבד שאין הכהנים מחזיקין טובה כו', משמע הא לא"ה אף שאין ראוי לכל העולם ראויה להתכבד מיקרי.

אבל בעל התרומה ^ב בסימן ג' והרשב"א בתורת הבית ובמשמרת הבית ק"ד ב' [ב"ד ש"א ג"ב] משמע דכל שאין ראוי להתכבד לכל האורחים לאו ראוי להתכבד מיקרי יע"ש היטב. ובוודאי אורח גוי לחוד לא מיקרי ראוי להתכבד, ואפשר כ"ע מודים בזה אף התוס' והרא"ש [הנחות רעק"א: נ"ב כ"כ בתשו' נ"ב ס' ט"ז]: